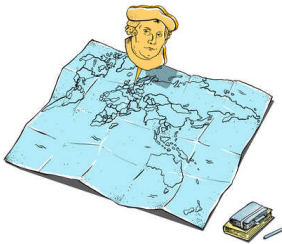

De 'ware' erfgenamen van Calvijn

illustratie Gemma Pauwels

illustratie Gemma Pauwels

500 jaar reformatie | reportage | In de zoektocht naar de sporen van de Reformatie zijn we weer in Zwitserland, bij de 'ware erfgenamen' van Calvijn, Luther en Zwingli. Deel 12 van een serie: op bezoek bij de leider van de Zwitserse gereformeerden.

GERRIT-JAN KLEINJAN, BERN

M ag ik je een paar boeken laten zien?" Uit zijn tas diept Peter Schneeberger twee boeken op. Hij heeft ze in een theedoek gewikkeld om ze niet te beschadigen. Het zijn, zo blijkt even later, oude geschriften over het christelijk geloof. De meest doorleefde band is een stukgelezen protestants kerkboek. De kaft is half vergaan, de rug is door het vele gebruik afgesleten.

In een koffietentje in de binnenstad van Bern bladert Schneeberger voorzichtig door de gebedenbundel. Het ouderwetse gotische schrift maakt het lastig te lezen. "Toch is dit boek voor mij heel belangrijk", zegt Schneeberger. "Dit laat zien welke uitwerkingen de Reformatie heeft gehad en hoe de bevrijdende boodschap van het evangelie van

generatie op generatie is doorgegeven." Hij wijst op het jaartal dat voorin prijkt: 1681.

Het religieuze verleden van Zwitserland is van groot belang voor Peter Schneeberger (1969). Hij is predikant in Bern en voorzitter van de Vrije Evangelische Gemeenten in Zwitserland, een klein orthodox-gereformeerd kerkgenootschap (8000 leden). "Wij zijn de ware erfgenamen van de Reformatie", zegt hij en vertelt dat er wat hem betreft een rechtstreekse lijn loopt van de Reformatie naar hem en zijn kerk. "Wij geloven op dezelfde manier als Luther, Zwingli en Calvijn."

De opvattingen van Schneeberger zijn goed te vergelijken met die van Nederlandse reformatische christenen. Volgens Schneeberger is de Bijbel het letterlijke woord van God. "Veel mensen, ook christenen, nemen de Bijbel ernstig, maar voor ons is de Bijbel waar. Ze is wérkelijk grondslag, richtsnoer en waarheid voor ons dagelijks leven en voor onze kerk."

Ooit was Zwitserland de bakermat van de Reformatie. Van dat protestantse vuur is vandaag de dag niet zoveel meer over, constateert Schneeberger. Het is eenzaam geworden voor protestanten in het Alpenland. Weliswaar is het aandeel van de protestanten in het kanton Bern fors te noemen (56 procent noemt zich protestants), maar wie de kerkgang als maatstaf neemt, ziet dat die net zo laag is als in Nederland. "Religie is een privézaak. Het is uit de samenleving verdwenen", verzucht Schneeberger. "Calvijn en Zwingli, het zijn voor de meeste mensen niet meer dan namen uit een verleden. Niemand weet meer waarvoor ze stonden."

Schneeberger - de vriendelijke Zwitser oogt met een spijkerbroek en een makkelijke trui niet direct als een kerkleider - denkt veel na over het geloof en de traditie waarin hij

staat. "Het is een belangrijke erfenis en daarmee ook een verantwoordelijkheid."

In zijn verhaal verwijst hij vaak naar sleutelfiguren uit de Reformatie en de latere kerkgeschiedenis om zijn betoog kracht bij te zetten. Bijvoorbeeld wanneer hij vertelt over de naam van zijn kerk. Die heet 'vrij' omdat de kerk op geen enkele wijze verbonden is met de staat. "Ik voel me wat dat betreft verwant met Menno Simons." Simons was een zestiende-eeuwse theoloog uit Friesland wiens volgelingen (mennonieten) een radicale scheiding van kerk en staat bepleitten.

Afschuwelijk

Schneeberger: "De verknoping van kerk en staat leidt makkelijk tot een terreur om bepaalde opvattingen na te streven. Je ziet dat vandaag de dag in de islamitische wereld. Voor mensen met andere opvattingen is het daar afschuwelijk." Om die reden ontvangt de vrije kerk van Schneeberger geen inkomsten uit kerkbelasting, waarop de rooms-katholieke kerk en protestante Landenskirche in veel kantons in Zwitserland wel aanspraak maken.

Ook als het gaat over zijn geloofsvoorstellingen verwijst Schneeberger naar de geschiedenis. "Wij geloven op dezelfde manier als Calvijn, Luther en Zwingli", herhaalt hij. Zwingli is de 'Zwitserse Luther.' Op het moment dat Maarten Luther in Duitsland openlijk twijfelde aan de opvattingen van de rooms-katholieke kerk, kwam onafhankelijk van hem in Zwitserland Huldrych Zwingli (1484-1531) tot soortgelijke conclusies. Ook Zwingli keerde zich tegen allerlei religieuze gebruiken van de rooms-katholieke kerk en bestempelde die als onbijbels. Ongeveer een generatie na Zwingli werkte Johannes Calvijn (1509-1564) de opvattingen van de Reformatie verder uit. Alleen de Bijbel is het woord van God en

moet toegankelijk zijn voor iedereen, luidde een belangrijke standpunt in de Reformatie. Een ander belangrijk punt was dat heiligen, de maagd Maria en priesters niet als tussenpersoon kunnen optreden tussen God en gewone stervelingen. "Voor ons zijn dit soort voluit reformatorische uitgangspunten nog net zo belangrijk als toen", zegt Schneeberger.

Grote delen van Zwitserland, vijfhonderd jaar geleden een losvast verbond van verschillende kantons, werden broedplaatsen van de Reformatie. In het Bernisches Historisches Museum zijn tegenwoordig nog tal van kapotgeslagen heiligenbeelden te zien die de inwoners van de stad vernielden toen ze protestants werden. Een deel is pas enkele jaren geleden teruggevonden. Ze kwamen aan het licht bij verbouwingsprojecten en bleken eeuwenlang te hebben gefungeerd als vulling voor gaten en funderingen.

Verschillen met Nederland

Even later, tijdens een wandeltocht door het historische centrum van Bern, vertelt Schneeberger dat hij zich best verwant voelt met christenen in de Nederlandse bijbelgordel. Toch zijn er aanzienlijke verschillen. Neem het inenten van baby's, dat in 'onze' bijbelgordel een punt van discussie is. Schneeberger: "Wij vinden inenten geen enkel probleem. Deze kwestie, daar heb ik van gehoord, maar dat speelt bij ons niet." Ook de overtuiging dat vrouwen zich dienen te kleden in een rok (de Bijbel zou 'mannenkleding' voor vrouwen verbieden) is volgens Schneeberger in Zwitserland 'geen thema'. En een politieke partij als de SGP zullen de Zwitsers volgens Schneeberger niet snel oprichten. Er zijn wel christelijke partijen, voegt hij toe, maar die houden afstand tot kerkelijke stromingen. "Wij zijn bovendien eerder liberaal. De staat moet alleen het hoognodige doen. Al het andere regelen de burgers onderling."

Niet zo lang geleden zagen de Zwitserse gereformeerden zich genoodzaakt hun standpunten via een mediacampagne kenbaar te maken. Schneeberger haalt een map met allerlei papieren tevoorschijn. Het is een reeks verklaringen waarin puntsgewijs staat welke overtuigingen ze huldigen. Schneeberger vertelt dat daarin expres aan het begin is opgetekend dat deze navolgers van de Reformatie de rechtsstaat onderschrijven. "We moesten wel. We worden soms op een hoop gegooid met sektes en moslimfundamentalisten." Een paar zinnen verderop wordt ook benadrukt dat er over de menings- en religievrijheid geen discussie bestaat. Schneeberger: "We zijn gewoon Zwitsers en doen zoals onze voorvaderen, maar worden soms als vreemdelingen beschouwd."

Sporen van de Reformatie

De Reformatie, die in 2017 500 jaar geleden begon, was een keerpunt in de geschiedenis. Het begon met Maarten Luther, die in 1517 in opstand kwam tegen het kerkelijk gezag. Hij kreeg veel navolging, onder anderen in het Zwitserland van Zwingli en Calvijn. Trouw reist de wereld over om de sporen van de Reformatie in beeld te brengen. Wat was de invloed van deze beweging op ons denken, op de kunsten, op taal, op wetenschap en op politiek? En wat zien we daar nu nog van? Niet alleen de religieuze sporen, ook de culturele en maatschappelijke gevolgen van de Reformatie brengt de krant in beeld. De vorige aflevering verscheen op 31 maart.

Tweede Reformatie

Gelovigen als Peter Schneeberger plaatsen zichzelf in een traditie die rechtstreeks teruggaat op de Reformatie. Toch zijn hun kerken nog lang geen vijfhonderd jaar oud. Neem de Vrije Evangelische Gemeenten, waarvan Schneeberger de voorzitter is. Deze protestanten vieren komend jaar 'pas' hun 185ste verjaardag.

Hoe kan dat? In de Zwitserse stad Genève begon zo rond 1815 een religieuze beweging die zich snel uitbreidde over grote delen van (protestants) Europa en nog decennia aanhield. De betrokkenen zagen het zelf als een opleving van het geloof. Voor hen voelde het als een tweede Reformatie. Vandaar de officiële naam Réveil (opwekking). De mannen en vrouwen van het Réveil zetten zich af tegen de opvattingen in veel gevestigde protestantse (staats)kerken, die in hun ogen veel te liberaal waren. Een restauratie naar het 'ware christendom' - dat van vóór de Verlichting - was voor veel van de christenen uit het Réveil het doel.

Hoewel het vandaag de dag wat weggemoffeld is door hun erfgenamen, was het religieuze vuur van het Réveil sterk ingegeven door de overtuiging dat de Apocalyps aanstaande was. Had de Franse Revolutie immers niet kort daarvoor de bestaande politieke verhoudingen helemaal op de kop gezet? Niet alleen de kerk zou een nieuwe Reformatie moeten ondergaan, maar de gehele natie. Mede om de opkomst van socialistische ideeën een halt toe te roepen zette het Réveil zich in een later stadium ook in voor armenzorg, strijd tegen alcoholisme, hulp aan verwaarloosde jeugd en prostituees.

Omdat de opvattingen van dit opwekkingschristendom veel te radicaal waren voor de meeste kerkgangers, zat er voor de meeste groepen niet veel anders op dan zelfstandig verder te gaan. Zo kwamen overal in Europa 'vrije' kerken op. In Nederland ontstond zo een deel van de gereformeerde kerken (als tegenhanger van de Nederlandse Hervormde Kerk) en in Zwitserland de Freie Evangelische Gemeinden.